

METODERAPPORT

Trafigura – hele bildet

Nyheter produsert høsten 2009 for:

NRK Dagsnytt
NRK Dagsrevyen
NRK Brennpunkt

INNHALDSFORTEGNELSE

1.	Journalister	2
2.	Tittel	2
3.	Publisert	2
4.	Adresse	2
5.	Kontaktpersoner	2
6.	Innledning	3
7.	Begynnelsen	4
8.	Våren 2009 – begynnelsen på et nettverk	5
9.	Samarbeide som metode	7
10.	Det umulige blir mulig	9
11.	Produksjon	15
12.	Trafiguras mottrekk	17
13.	Publisering	19
14.	Et spørsmål om ytringsfrihet	22
15.	Tidsbruk	24
16.	Avsluttende om metode	25

1. Journalister

Synnøve Bakke og Kjersti Knudssøn

2. Tittel

Trafigura – hele bildet

3. Publisert

Høsten 2009. Prosjektet består av en rekke nyhets saker og nettsaker for NRK Dagsrevyen, NRK Dagsnytt og NRK Brennpunkt. Dato for publisering av første innslag er 16. september 2009.

4. Adresse

NRK Hordaland, postboks 7777, 5020 Bergen

5. Kontaktpersoner

Synnøve Bakke, NRK Hordaland, 5527-5200/977-48-005
Kjersti Knudssøn, NRK Hordaland, 5527-5200/952-02-961

6. Innledning

Dette er historien om å fullføre en jobb.

I 2007 og 2008 produserte vi dokumentaren "Mitt skip er lastet med..." for NRK Brennpunkt. Her viste vi bakgrunnen for Vest Tank-eksplosjonen, og avslørte at Norge var delaktig i en svært lyssky produksjon av dårlig bensin for det afrikanske markedet. Vi viste at selskapet Trafigura stod bak, og at det var sammenheng mellom det skjedde i Norge i 2007 og en giftskandale i Elfenbenskysten i 2006. Avsløringene i programmet var vesentlige, ikke bare for å avdekke hva som hadde skjedd i Norge, men også for å dokumentere ansvarsforhold og forklare det som skjedde i Vest Afrika.

I 2009 var det største massesøksmålet i britisk historie under oppseiling i London. Over 30 000 ofre fra giftskandalen i Elfenbenskysten hadde gått til erstatningssak mot Trafigura. Dokumentaren "Mitt skip er lastet med..." var av ofrenes advokater lagt ved som bevis i rettsaken, og vi var innkalt for å vitne i High Court, men i britiske medier var det ingenting om giftskandalen, søksmålet eller Trafigura.

Dette prosjektet startet med et ønske om å spre de avsløringene vi hadde gjort til medier i land som var involvert i saken. Vi ønsket at andre journalister skulle plukke opp det vi hadde funnet ut, og grave videre. Samtidig hadde vi et spørsmål vi selv ønsket svar på; hvorfor endte Trafigura opp i en liten bygd på Vestlandet?

Langsamt bygger vi opp et nettverk, men underveis endrer prosjektet karakter. En mektig motstander, hissige advokater og trusler om søksmål får NRK, BBC, The Guardian og nederlandske de Volkskrant til å samarbeide som nære kolleger. Vår metode blir kollegialt samarbeid over landegrensene. Vi graver dypere, og kan etter hvert dokumentere et selskap uten skrupler. Vi deler research, gjør selvstendig arbeid med å sjekke kildene, men står som felles eier av dokumentasjonen. Vi enes om dato for å kontakte Trafigura for tilsvar og for felles publisering. Journalist-trollet har fire hoder, og Trafigura klarer ikke kappe alle av. I stedet inngår de forlik med ofrene i Elfenbenskysten, og betaler erstatning.

Vi publiserer alle den 16. september 2009. NRK publiserer alt som finnes av dokumentasjon og rapporter fortløpende i dagene som følger, mens The Guardian og BBC blir ofre for britisk injurielovgivning. I løpet av høsten blir prosjektet en historie om ytringsfrihet og injurieturisme. Fremdeles står vi samlet.

Den 13. oktober topper #trafigura listen over mest twitrede ord på Twitter. Rettslige kjennelser blir hevet, og politikere i Storbritannia varsler endringer i injurielovgivningen i landet.

7. Begynnelsen

7.1 Høsten 2008

I juni sendte vi "Mitt skip er lastet med...", og vi klarer ikke helt slippe prosjektet. Selv om vi jobber med andre program høsten 2008, søker vi på Trafigura daglig, og holder oss oppdatert. Vi har en følelse av at vi ikke er ferdige med denne historien. Vi har opprettet kontakt med en journalist i avisen de Volkskrant i Nederland. Jeroen Trommelen har skrevet om Probo Koala, og vi sender ham en kopi av dokumentaren vår. I ledige stunder har vi også kontakt med journalister i Estland, landet er base for Trafiguraras samarbeidspartner Alexela. Vi får vite om luktproblemer også her. Vi prøver også og nå frem i BBC, men får ikke kontakt.

I oktober avgir vi vitneforklaring om hva vi har funnet ut, til britiske advokater. De er fra firmaet Leigh Day & Co, som forbereder massesøksmålet over 30 000 personer fra Elfenbenskysten har anlagt mot Trafigura. De mener alle at de ble skadet av giftig avfall fra Trafigura, som endte på åpne bossfyllinger i byen Abidjan. Dette er samme type avfall som ble transportert til og produsert i Sløvåg. Vi har også kontakt med svenske, danske og afrikanske journalister.

En dag i november får vi lønn for strevet. Meirion Jones fra BBC Newsnight ringer. Han har hørt om dokumentaren vår, og forteller at de skal lage noe på skandalen i Elfenbenskysten. Vi forteller hva vi har funnet ut, og sender en engelsk versjon av programmet til BBC. Vi diskuterer også Trafiguraras bruk av advokater og PR-byrå, og den aggressive taktikken de har frem mot publisering. Vi gir ham navn og nummer til eksperter vi har snakket med, og avtaler at vi skal snakkes igjen.

7.2 Vinter 2009

Utpå nyåret har vi tettere kontakt med journalistene i Eesti Ekspress i Estland. Selskapet Alexela er deleid av Trafigura, og har en oljeterminal i Paldiski. Alexela mottok bensinlastene som ble rensert i Sløvåg, og herfra ble det dårlige bensinproduktet sendt til Togo i Afrika. Alexela har også kjøpt Vest Tank etter eksplosjonen. Vi utveksler dokumentasjon. Paldiski har vært plaget av lukt, og folk har vært syke. Vi får en telefonlogg over klager fra befolkningen i området, og disse sammenfaller med datoene skipene ankom fra Sløvåg. Avisen Eesti Ekspress bestemmer seg for å skrive om Vest Tank-eksplosjonen, og vi er guide i Gulen for journalisten i to dager i februar. All informasjon vi har fått fra dem lagrer vi. Vi jobber med helt andre prosjekt, men tenker at dette kan bli nyttig en dag.

I tillegg har vi kontakt med advokatfirmaet Leigh Day & Co, som representerer ofrene fra Elfenbenskysten, og vi snakker også med ledelsen i Vest Tank og advokaten deres. Mens vi laget "Mitt skip er lastet med..." hadde vi ikke kommunikasjon med dem, men da programmet gikk på luften ble de like sjokkert som myndighetene og folk i Sløvåg. De var ikke klar over omfanget av det de var med på. De følte seg lurt, og i denne perioden kontakter de oss ofte med spørsmål knyttet til detaljer vi hadde funnet ut.

8. Våren 2009 – starten på et nettverk

Vi jobber med en annen dokumentar våren 2009, og arbeidet med å få noen til å ta fatt i Trafigura-historien gjøres i tillegg til dette. Vi er ikke redd for at noen skal "stjele" våre avsløringer. Vi har allerede sendt vårt program, og nasjonalt er det ikke tvil om "eierforholdet" til avsløringene. Vårt ønske nå er at avsløringene skal bli brukt i videre arbeid, for å komme helt til bunns i historien. Det er en historie med forgreininger til svært mange land. På vårparten får vi et gjennombrudd. Det starter med en telefon fra London i april.

8.1 BBC

Meirion Jones fra BBC forteller at de snart er ferdig med sin historie fra Elfenbenskysten. Han forteller i detalj hva de har funnet, og ber om synspunkt. I all hovedsak er det en sammenstilling av historien frem til i dag, men de har fått obduksjonsrapporter som tyder på at folk døde av H2S-forgiftning. Dette er ny informasjon. Vi diskuterer saken, og ikke minst formuleringer. All omtale av Trafigura krever varsomhet, og bevisste ordvalg. BBC forteller at de skal publisere i mai.

8.2 de Volkskrant i Nederland

Like etter samtalen med BBC kommer en mail fra Trommelen i de Volkskrant i Nederland. Han har publisert en historie om at Trafigura har forsøkt å påvirke og bestikke vitner fra Elfenbenskysten i forkant av rettssaken i London. Han har mottatt trusler fra Trafigura, og lurer på hva vi opplevde da vi publiserte. Vi forteller om aggressive advokater og PR-byrå, og Trommelen ønsker å skrive en artikkel om dette. Han intervjuer oss, og andre som har jobbet med Trafigura-saken, og publiserer i april. Vi har nå opprettet god kontakt med de Volkskrant. Vi diskuterer saken, og utveksler informasjon.

8.3 The Guardian

I starten av mai kommer redaktør i The Guardian, Alan Rusbridger, til Bergen i forbindelse med Nordiske Mediedager. Vi ønsker å møte ham, fordi vi har felles bekjente.

8.3.1 Carter-Ruck

Dette selskapet er Londons fremste og mest beryktede injurieadvokatbyrå. De har fått utallige medier dømt for injurier. The Guardian ble tatt i en feil i en artikkel om matvarekjeden Tesco. Matvaregiganten hyret advokatfirmaet Carter-Ruck, og saksøkte The Guardian for injurier. Trass i innrømmelser fra avisen trakk søksmålet ut. Store summer ble brukt på rettsforberedelser. Det endte i et forlik, der avisen beklaget på forsiden, og måtte betale et ukjent beløp. Carter-Ruck er Trafiguras advokatfirma. Vi har også mottatt mail fra dem, der de understreker at de ser svært alvorlig på omtale som setter deres klient i et dårlig lys. Vi ønsker råd fra The Guardian om hvordan vi skal forholde oss til Carter-Ruck.

8.3.2 Rødvin, gode råd og journalistikk

Alan Rusbridger deler gjerne sine erfaringer med Carter-Ruck. Vi får et godt innblikk i tankegangen til britiske injurieadvokater, og også kunnskap om britisk injurielovgivning. Vi får dessuten beskjed om at vi ikke er trygge her på andre siden av

Nordsjøen heller. Carter-Ruck er også eksperter på injurieturisme. Vi kan saksøkes i Storbritannia, under britisk lov, for saker vi har publisert i Norge.

Rusbridger lurer selvfølgelig på hvorfor vi har rotet oss opp i Carter-Ruck. Han har aldri hørt om giftskandalen på Elfenbenskysten, skipet Probo Koala og selskapet Trafigura. Han kjenner heller ikke til at det største massesøksmålet i britisk historie er under oppseiling i London. Han er overrasket. Etter en lang kveld har vi fortalt det vi vet, om Trafigura, Elfenbenskysten og Vest Tank. Rusbridger ønsker at The Guardian skal dekke saken, og vi lover å sende skriftlig informasjon og DVD av dokumentaren vår.

8.3.3 Det jobbes i London

Dagen etter er journalist David Leigh i The Guardian satt på saken. Vi tar en lang prat, og vi ber ham kontakte både BBC og advokatfirmaet Leigh Day & Co, som representerer ofrene fra Elfenbenskysten. Vi gjør nok en gang rede for det vi vet, og ikke minst hvordan vi vet at Trafigura opererer. På dette tidspunktet er Trafigura et helt ukjent ord og selskap i Storbritannia, trass i at de omsatte for 500 milliarder kroner året før. Vi har kontakt med The Guardian frem mot publisering.

8.4 Jippi... og så var det inn i sneglehuset igjen

13. mai publiserer BBC Newsnight sin historie. De summerer opp, forteller om H2S i avfallet, og intervjuer eksperter som sier at dette avfallet kunne føre til dødsfall, aborter og langtidssykdommer. Dagen etter publiserer The Guardian. De summerer opp historien, og viser til at avfallet var giftig.

Umiddelbart blir BBC saksøkt for injurier av Trafigura, ved advokatselskapet Carter-Ruck. Meldingen går ut til alle britiske medier. Ingen tør nå omtale Trafigura. Det blir igjen stille i Storbritannia, men kontakten mellom oss journalister er opprettet.

8.5 Tiltale med mangler

Både Vest Tank og Trafigura ble anmeldt etter eksplosjonen ved Vest Tank. I juni 2009, etter to år med etterforskning, kommer Økokrim med tiltale i saken. Ikke overraskende er det tatt ut tiltale mot de ansvarlige i Vest Tank, for brudd på forurensingsloven, brann- og eksplosjonsvernloven og arbeidsmiljøloven. Trafigura er imidlertid ikke nevnt i tiltalen.

Selskapet er anmeldt for ulovlig import av avfall, men saken mot dem er ikke ferdig etterforsket. Etter en prat med Økokrim får vi vite at Trafigura ikke har latt seg avhøre. De har ikke en gang villet snakke med norsk politi. Økokrim har ikke nådd gjennom til noen av de ansvarlige i selskapet. Via advokatene sine sier Trafigura at de vil ha spørsmål og informasjon på forhånd, før de eventuelt lar seg avhøre.

Vi synes, naivt nok, at dette er uhørt. Det virker som at selskapet skal slippe unna ved å unnlate å snakke med politiet. Er det mulig? Vi deler informasjonen med britiske og nederlandske medier, og blir svært inspirert til å grave videre.

9. Samarbeid som metode

Både i Norge, Nederland og Storbritannia har vi alle opplevd sterkt press fra Trafigura og deres PR-byrå og advokater hver gang vi skal publisere noe. Vi ser også at Trafigura lykkes i å stanse graveprosjekt og hindre publisering. Selv om vi jobber for store, tunge mediebedrifter har vi alle den samme følelsen av å være alene når trykket setter inn frem mot publisering. Trafigurahistorien er komplisert, og det er vanskelig å overbevise redaktører og jurister om at saken holder. Spesielt gjelder dette britiske medier, der man er svært utsatt for kostbare søksmål.

Trafigura velger dessuten ofte en taktikk der de kritiserer journalisten, og prøver å få redaktørene til å tro at det journalistiske håndverket ikke holder mål. Til dette arbeidet har de hjelp av et helt team PR-folk fra selskapet Bell-Pottinger. I tillegg kommer advarsler fra injurieadvokatene i Carter-Ruck. Kan et samarbeid være metoden for å komme rundt dette?

9.1 Forum for nerder

Vi har alle sammen mye kunnskap om denne historien, og kan luften teorier og argumenter med hverandre. Vi kan støtte hverandre, og være hverandre sitt sikkerhetsnett - og ikke minst kan vi grave dypere ved å samarbeide. Fire store mediebedrifter i tre land kan komme langt, og blir en mye tyngre motstander for Trafigura. Vi er enige om å fortsette å grave, og ringe hverandre når vi finner noe interessant.

9.2 Et klart mål

Det sentrale punktet for oss alle er å dokumentere at Trafigura visste at avfallet deres var giftig, og kunne føre til sykdom og død. Det er denne påstanden Trafigura bekjemper med nebb og klør. I 2006 betalte de over en milliard kroner til Elfenbenskysten, mot at de aldri kunne stilles rettslig ansvarlig i landet for det som skjedde. Ergo er Trafigura ikke tiltalt eller dømt for noe straffbart. Det er heller ikke slått fast, juridisk, at folk på Elfenbenskysten ble syke eller døde av det giftige avfallet. Derfor blir medier som skriver dette saksøkt for injurier. Det var her BBC trakk feil i mai, og derfor risikerer de nå millioner i en injurierettssak.

9.2.1 Sykdom i Afrika

Folk i Elfenbenskysten ble syke med hodepine, kvalme, oppkast og store hudskader. Det viser køene foran legekantorene den dagen avfallet ble dumpet i Abidjan. I tillegg forteller helsepersonell om dødsfall, aborter og langtidsskader. 100 000 mennesker oppsøkte lege i ukene som kom. Det er absurd at vi verken kan si eller skrive at avfallet førte til sykdom.

Trafigura hevder imidlertid at avfallet var ufarlig og ikke kan ha ført til sykdom og død. Det trass i at det var blitt klassifisert som spesialavfall i Nederland før det endte i Afrika. Vi tenker at det må være mulig å finne dokumentasjon på hva avfallet inneholdt, og det må være mulig å finne ut hva Trafigura egentlig visste om avfallet sitt.

9.2.2 Sykdom i Norge

Også i Sløvåg ble folk syke med kvalme, hodepine og oppkast. Vi har dokumentert at samme type avfall som endte i Afrika også ble sendt til Norge. I tillegg produserte Vest Tank store mengder slikt avfall. I Norge har Trafigura ikke bestridt sykdom, men de har gitt Vest Tank ansvaret for det som skjedde. Samtaler med Vest Tank har vist oss at de visste svært lite, både om avfallet de tok imot og produktet de skulle produsere. Vi tror at Trafigura ikke fortalte hele sannheten til Vest Tank da de sendte bensin og avfall til Norge. Det er derfor også viktig for den norske delen av historien å finne ut hva Trafigura egentlig visste.

9.3 Hvert land sin historie

Vi er ikke i tvil om å inngå et samarbeid. For det første er vi etter hvert blitt kjent med hverandre. Vi vet at vi alle er oppriktig opptatt av Trafigura-historien og har et felles mål om å komme til bunns i saken. Vi har vurdert hverandres arbeider, og har tillit og respekt for hverandre som journalister.

Vi er to aviser og to kringkastere, men avisene hører hjemme i ulike land, og det gjør også kringkasterne. Dessuten har vi alle forskjellig inngang og vinkling på historien. Vi ser på Trafigura ut fra et Vest Tank-perspektiv. De Volkskrant ser på Trafigura ut fra at det formelt er et nederlandsk selskap. De vinkler på Elfenbenskysten, men utgangspunktet deres er at avfallet først var innom Nederland, der det ble klassifisert som spesialavfall. Britene ser også på Elfenbenskysten, men ut fra perspektivet om at massesøksmålet er tatt inn for en britisk rettsinstans. Dessuten har Trafigura hovedkontor London.

Vi har derfor egne vinkler, selv om vi er på jakt etter det samme bevismaterialet.

10. Det umulige blir mulig

26. august får vi en e-post fra BBC, med beskjed om å ringe. Det har dukket opp viktig informasjon. Det kan bety starten på et gjennombrudd.

10.1 Hemmelig kilde

Meirion Jones i BBC Newsnight, forteller at det har dukket opp en serie interne e-poster fra Trafigura, med avslørende innhold. Kilden til dokumentene vil at vi, sammen med BBC, The Guardian og de Volkskrant skal få tilgang på dem. I tillegg kjenner Amnesty International og Greenpeace innholdet. Vi får alle vite hvem som er kilden til dokumentene, og bakgrunnen for at de nå er kommet oss i hende, slik at vi på selvstendig grunnlag kan verifisere dem. Vi kan ikke røpe kilden til andre.

10.1.1 E-postene fra Trafigura

Vi får nær 60 sider med e-postkorrespondanse mellom ansatte i Trafigura. Disse strekker seg over perioden fra desember 2005 til juni 2006, og viser hvordan selskapet planlegger sin produksjon og handel med et svært dårlig bensinprodukt. E-postene gir bakteppet for hvorfor Probo Koala brakte avfall til Elfenbenskysten, og forklarer også hvorfor Trafigura endte opp i Norge.

E-postene er et fantastisk materiale. De ansatte kaller råproduktet for skit fra Mexico, som vil gi millioner i profitt. De skriver at de må finne noen som kan ta ut svovel fra produktet, men at metoden egentlig er ulovlig i EU, USA og Singapore. Årsaken er at dette vil generere det Trafigura selv kaller giftig, kjemisk avfall som er svært dyrt å bli kvitt.

Det fremgår at Trafigura først får et anlegg i Tunisia til å gjøre jobben, men her blir folk syke. E-postene viser at Trafigura sender folk til Tunisia for å håndtere saken, og etter hvert diskuterer de hvordan de skal manipulere ulykkesrapporten. Trafigura blir hevet ut av Tunisia, og holder på å brenne inne med det dårlige produktet. Ingen vil rense det for dem.

I følge e-postene er de nå på desperat jakt etter løsninger. De vurderer å kjøpe utrangerte skip for å fjerne svovel om bord i dem, og de bryr seg ikke om skipene er i så dårlig stand at de synker. De vurderer å dumpe avfall i Nigeria, men går bort fra dette i frykt for at bensinlasten om bord skal bli stjålet av pirater. De bruker i denne perioden egne skip til å rense produktet, men e-postene viser at de er på jakt etter et landanlegg. De får imidlertid avslag fra alle anleggene de henvender seg til. E-postene er mellom sentrale personer i Trafigura med kopi til ledelsen. Handelen med skitten bensin og avfall går altså til topps i selskapet.

10.1.2 En bekreftelse og ny giv

E-postene bekrefter den historien vi avslørte i "Mitt skip er lastet med...". Trafigura kjøpte et meksikansk restprodukt fra førstegangsraffinering av svært svovelholdig olje, coker gasoline. Vi kalte det skitten bensin, Trafigura selv kaller det skitt fra Mexico. Vi beskrev i vår dokumentar at Trafigura tok dette ut fra Brownsville i USA, og skipet det til Vest Tank. Her fjernet de svovel fra det svovelholdige

bensinproduktet, og i denne prosessen laget de giftig kjemisk avfall. Dette ble liggende igjen på vestlandet, mens den rensede bensinen ble skipet til Estland, der oktantallet ble høynet. Fremdeles var produktet så dårlig at det ikke kunne selges i Europa. Bensinen ble derfor sendt til Togo i Vest-Afrika.

E-postene bekrefter at coker gasolinen hentes ut av Brownsville, og at det er nødvendig å fjerne svovel før det kan selges som et produkt. Det fremgår at denne prosessen medfører et giftig, kjemisk avfall og at produktet, trass i renseprosessen, er svært dårlig. E-postene stanser i juni 2006, før Trafigura inngår samarbeidsavtale med Vest Tank, men de gir god innsikt i hvorfor Vest Tank ble hovedsete for denne industrien. Ingen land i verden er villige til å gjøre prosessen for Trafigura. Anlegg i EU som får forespørsel om å fjerne svovel sier nei, med den begrunnelse at dette er ulovlig.

I e-postene går det frem at Trafigura holder på å brenne inne med dette produktet. Det gjentas flere ganger ”-vi må finne noen som kan rense dette.” Vest av Gibraltar ligger to skip, Probo Koala og Probo Emu, begge lastet med giftig avfall etter å ha rensert bensinproduktet om bord. Dette er situasjonen to måneder før Probo Koala sitt avfall ender på bossfyllingene i Abidjan, og tre måneder før Trafigura inngår avtalen med Vest Tank.

Vi lurer nå på hva Vest Tank visste? Fortalte Trafigura til dem at ingen andre ville gjøre denne prosessen fordi den var ulovlig i EU? Fortalte Trafigura at avfallet etter rensingen var giftig, kjemisk avfall? Og hvordan fant Trafigura frem til Vest Tank? I e-postene skriver ansatte i Trafigura at de har prøvd å få Odfjell sin terminal i Rotterdam til å gjøre den kaustiske vaskingen av coker gasolinen, men at de fikk avslag. Var det noen her som fortalte om et lite anlegg på Vestlandet?

10.2 Planleggingsdag

Vi bruker en dag til å vurdere materialet, og til å diskutere hvordan vi nå skal gå frem. Vi står fast ved at samarbeid er helt nødvendig. E-postene i seg selv viser at dette går til topps i selskapet. De viser at Trafigura visste at avfallet var giftig, kjemisk avfall, og at de var kjent med at denne renseprosessen var ulovlig i EU, USA og Singapore. Det er nok til gode nyhetsoppslag, men kan vi finne mer?

10.2.1 Publiseringsplan

Vi vet at FNs menneskerettighetsråd skal komme med en rapport om Elfenbenskysten medio september. Innholdet er ikke kjent, men vi bestemmer oss for å publisere samtidig, for å gi ekstra trykk på historien. Vi enes derfor om å publisere 17. september. Trafigura må dessuten få rimelig tid til tilsvarende. Vi enes om å sende våre spørsmål og påstander til Trafigura fra de fire ulike redaksjonene 10. september. Det betyr at vi nå har 14 dager på mer research. Vi tror at e-postene kan være en døråpner for mer informasjon.

10.2.2 Dokumentpool

Vi tar også stilling til hva vi skal gjøre med materialet vi finner. Det er fort gjort. Vi eier e-postene i fellesskap. Vi er enige om å behandle det vi nå eventuelt finner likedan. Vi vil informere hverandre om kildene, men utover vårt fellesskap er kildene hemmelige. Vi vet alle hva kildene i denne historien risikerer, og er ikke redd for at noen skal bryte kildevernet. Det er imidlertid viktig at vi som ansvarlige journalister kjenner kildene slik at vi kan gjøre en selvstendig vurdering av dem og materialet før vi publiserer.

Vi blir dessuten enige om at alt vi legger i poolen er felleseie. Vi skal ikke fortelle hvem som har funnet hva. Ved å gjøre dette står vi kollektivt ansvarlig, og det er vanskelig for Trafigura å peke ut en hovedmotstander. Noen dokumenter kan være mer kompromitterende enn andre, og Trafigura kan finne på å gå etter den som har funnet dokumentet. I tillegg blir dette en ekstra kildebeskyttelse. Ved å ikke vite hvem som har funnet hva, er det også mye vanskeligere for Trafigura å identifisere kildene.

Fra nå og frem til publisering er vi daglig i kontakt med hverandre på e-post og telefon.

10.3 Hvor skal NRK publisere?

Både Knudssøn og Bakke er ansatt i NRK i Bergen, men jobber for Brennpunkt. Det er imidlertid ikke mulig å lage en dokumentar av denne typen på så kort tid. Vi kontakter nyhetsavdelingen i Oslo, og blir enige om å publisere der. Vi har møter med ledelsen i Dagsrevyen og Dagsnytt, og legger sammen med dem et publiseringsløp. Vi blir dessuten enige om at all nettpublisering skal skje på Brennpunkt sine sider. Redaktørene får all informasjon om hvordan dette er kommet i stand, og hvordan samarbeidet skal være. Vi blir enige om å forholde oss tett til redaktører og NRKs advokat frem mot publisering. Han kjenner Trafigura og historien godt gjennom vårt arbeid med dokumentaren året før.

10.4 Ny research

Vi har nå knappe 14 dager på oss til å finne mer dokumentasjon. Vi har håp om at noen nå tør fortelle det de vet.

10.4.1 Materialet åpner dører

Vi opplever at folk har tillit til oss. Vi ringer personer vi tror kan vite noe og avtaler møter. Vi forteller at vi sitter på oppsiktsvekkende materiale, som setter saken i nytt lys. Kilder kan få se dette, men kan ikke gjøre seg nytte av det før vi har publisert. Vi lover imidlertid at alt skal offentliggjøres på våre nettsider 17. september.

Vi har flere møter, og kildene tror de kan skaffe mer dokumentasjon. Det er alltid noen som kjenner noen. Dette resulterer i flere dokumenter, som vi deler med våre kolleger. Vi kan ikke fortelle hvem kildene er, men de godkjenner alle at materialet kan gjøres tilgjengelig for våre utenlandske kolleger. De godkjenner også at identiteten kan gjøres kjent for de andre journalistene.

10.4.2 Vest Tank som kilde

Vi ringer også opp advokaten til Vest Tank. Vi mener dette må være interessant for dem. Vi avtaler møte, og både advokat og styreformann i selskapet blir sjokkert. Da vi laget dokumentaren hadde vi ikke kontakt med Vest Tank, men vi har hele tiden hatt inntrykk av at de ikke visste omfanget av hva de var med på. Det bekrefter de umiddelbare reaksjonene til advokaten og styreformannen når de får lese Trafiguras e-poster på vårt kontor.

Vest Tank trodde de konkurrerte med andre selskap om å få kontrakten med å vaske bensin. På vårt kontor oppdager de at dette slett ikke var tilfelle. Ingen land i verden ville gjøre jobben, som Trafigura visste var ulovlig. Vest Tank hjalp i realiteten Trafigura ut av en desperat situasjon. Trafigura fortalte også Vest Tank at avfallet de sendte til Norge var ufarlig vaskevann, såkalt slop. I e-postene kommer det derimot frem at Trafigura visste dette var kjemisk, giftig avfall.

Vest Tank gir oss nå alt de har av korrespondanse med Trafigura, både i forkant av kontraktsinngåelse og underveis i vaskeprosessen. I dette er en rekke nye e-poster, kontrakter og regninger på lastene. Dette dokumenterer at Vest Tank fikk en helt annen informasjon enn det som fremgår i de interne e-postene fra Trafigura. Dette mailer til våre utenlandske kollegaer, og går inn i vår felles dokumentpool. Vi får også intervju med Vest Tank.

10.4.3 Poolen vokser

Vi opplever det samme i alle tre land. De interne e-postene åpner dører. Dokumenthaugen vokser. Det virker som at kilder åpner seg når de ser hva vi sitter på. Vi får nye dokumenter, eller tips om hvor vi kan finne nye spor. Vi deler med en gang vi finner noe nytt, og bruker daglig tid på å lese ny informasjon, og sjekke kilder på nytt materiale.

10.5 Norske myndigheter

Vi bestemmer oss for å vise deler av materialet for norske myndigheter. Dels fordi vi ønsker intervjuer, og dels fordi vi mener de må ha sjanse til å sette seg inn i dette før vi slipper historien. Alle får lese e-postene under forutsetning av at de respekterer sperrefristen.

10.5.1 SFT

SFT har for to år siden anmeldt Trafigura for ulovlig import av avfall til Norge. Dette skjedde med søsterskipet til Probo Koala, Probo Emu, i oktober 2006. Trafigura har bekreftet at de to skipene hadde samme last om bord. SFT mener dette var avfall Trafigura ikke hadde lov til å bringe til Norge uten å søke om importtillatelse. Økokrim har knapt etterforsket anmeldelsen av Trafigura. Samtidig har Trafigura gjennom det deleide selskapet Alexela kjøpt gamle Vest Tank, og venter på tillatelse fra SFT for å få drive en tankterminal i Gulen. Vi mener SFT bør se e-postene fra Trafigura. De blir svært overrasket, og lover å stille til intervju når de har fått studert dem.

10.5.2 Økokrim

Vi tar også kontakt med Økokrim. De etterforsker Trafigura, og vi mener dette må være relevant for dem. Vi sender dokumentene, og får avtale om intervju. Økokrim fastholder at det var rett å tiltale Vest Tank alene, men bekrefter også i intervjuet at det har vært bortimot umulig å etterforske Trafigura. De har ikke latt seg avhøre.

10.6 Ved deadline.

Hva har vi fått tak i på 14 dager?

Først og fremst har vi e-postene, der det fremgår at Trafigura visste at virksomheten deres var forbudt i EU, USA og Singapore fordi avfallet som ble til overs var kjemisk, giftig avfall. De har vurdert utallige måter å håndtere dette på, før Probo Koala i desperasjon sendes til Abidjan med en avfallslast. Deretter får de nyss om Vest Tank, og inngår avtale med dem. De får sendt neste avfallslast til Vestlandet, etterfulgt av seks skipslaster med et bensinprodukt de selv kaller skitt. Dette var laster Trafigura holdt på å brenne inne med, men som de nå får rensert i Norge.

I tillegg har vi nå fått dokumentasjon på hele korrespondansen mellom Trafigura og Vest Tank. Her fremgår det at Trafigura ikke fortalte alt til Vest Tank. Produktet som omtales som skitt i internmailene, er nå gasoline blendstock. Kjemisk, giftig avfall blir til slop (vann med produktrester) i korrespondansen med Vest Tank. Og her står ingenting om at dette ikke er lovlig i EU, USA og Singapore.

Vi har også fått dokumentasjon på at Probo Emu, som kom til Norge med giftig avfall, egentlig skulle sendes til Abidjan i kjølvannet av søsterskipet. Vi kan anta at forurensingen i Elfenbenskysten førte til at Probo Emu i stedet gikk til Norge.

I dokumenthaugen ligger også obduksjonsrapporter av 12 personer som omkom på Elfenbenskysten. Her fremgår det at de døde av H₂S-forgiftning. I tillegg er det politiavhør av Claude Dauphin, en av topplederne i Trafigura. Han er avhørt etter at Probo Koala dumpet avfallet sitt i Afrika, men i avhøret med politiet i Elfenbenskysten benekter han at han noen gang har hørt om skipet.

I tillegg har vi fått ut e-postkorrespondanse mellom Trafigura og amerikanske havnemyndigheter. Her prøver Trafigura å få om bord kaustisk soda til å rense coker gasoline, men gir etter hvert opp. Amerikanerne stiller for mange spørsmål. Dokumentene viser at Trafigura er redd amerikanske myndigheter, og de er redd for å bli tatt for kaustisk rensing av bensin i amerikansk farvann. I denne korrespondansen går det frem at Trafigura understreker at skipene ikke må rense i amerikansk farvann, og foreslår i første omgang området rundt Aruba i stedet. De to Probo-båtene er imidlertid konstruert på en måte som lar lukt slippe ut, så kan ikke de hente den illeluktende coker gasolinen i USA. Trafigura velger derfor å beholde disse to skipene utenfor Gibraltar og gjennomføre rensingen i dette området.

Vi har også fått tak i amerikanske etterforskningsdokumenter. Bensinproduktet er skipet ut av Brownsville, men det er ikke et amerikansk produkt. Det amerikanske EPA, en litt mer skarpskodd og fryktet variant av norske SFT, har satt i gang etterforskning på bakgrunn av Probo Koala-saken. Dokumentene viser at bensinproduktet hadde stått i over to år på tanker i raffineri-byen Cadereyta i Mexico. Svovelnivået i produktet var ekstremt høyt, oktantallet lavt og produktet særs dårlig. Etter to år var det i tillegg begynt å råtne. Det var dette produktet Trafigura fikk kjøpe ubeskrivelig billig. Vel 300 000 tonn av produktet ble overført til tankbiler som fraktet det over grensen til USA til et tankanlegg i havnebyen Brownsville. Etterforskningen pågår fremdeles i denne saken. Opprinnelsen til produktet er imidlertid bekreftet.

Sist men ikke minst får vi tilgang på det vi heretter kaller Minton-rapporten. Det er en rapport som er skrevet på oppdrag for Trafigura like etter at Probo Koala leverte avfall til Afrika, og like før de sendte første avfallslast med Probo Emu til Norge. Rapporten er laget av selskapet Minton, Treharne & Davies. De har ved flere anledninger arbeidet for Trafigura.

De fikk i oppdrag å vurdere hvor skadelig avfallet som endte i Afrika kunne være. Trafigura har hatt rapporten i snart tre år, men har holdt den hemmelig. I rapporten skriver ekspertene at avfallet kan føre til alle symptomene vi har sett både i Afrika og Norge. I tillegg skriver de at avfallet i verste fall er dødelig. De legger spesielt vekt på H₂S-nivåene. I tillegg står det at avfallet, ikke under noen omstendighet, må tilføres syre. Det var imidlertid syre Vest Tank tilførte avfallet den dagen det eksploderte i Sløvåg. Det er forståelig at Trafigura har holdt dette hemmelig, men om en uke planlegger vi å publisere alt.

I dokumentene finner vi også at Trafigura har brukt et av Odfjell sine skip, Bow Prosper, til å frakte coker gasoline. Dette skipet losset i Tunisia. Der ble folk syke, og det ble satt i verk en gransking. Av e-postene går det frem at Trafigura utelater informasjon om stoffer fra granskingsrapporten. Skipet som losset var altså norsk. Hva vet rederiet?

I tillegg viser kildematerialet at det trolig var ved Odfjell sin tankterminal i Rotterdam, at Trafigura ble tipset om anlegget på Vestlandet. Trafigura ba nemlig Odfjell om å rense bensinen, men de takket nei fordi det var ulovlig. En av de ansatte ved markedsavdelingen ved terminalen har imidlertid kjennskap til både Vest Tank og daglig leder Jostein Berland.

11. Produksjon

Vi starter arbeidet med å finne ut hva vi skal produsere, og hvor de ulike historiene skal publiseres. Hvilke historier må ha mer research, hva gjør vi med all dokumentasjon, og hva skal vi spørre Trafigura om.

11.1 Hvilke historier forteller vi

Materialet er omfattende. Vi diskuterer hvordan vi skal dele opp og presentere materialet. Vi legger med andre ord et publiseringsløp.

11.1.1 Dagsrevy, Vestlandsrevy og Dagsnytt

Vi skal starte publisering i Dagsrevyen 17. september. Da ønsker vi å lage en nyhetssak og en lengre bakgrunnsak på e-postene. Deretter skal vi følge opp med Vest Tank sine reaksjoner til Kveldsnytt. Neste morgen skal vi kjøre ut Økokrim på Dagsnytt, som forteller at Trafigura nekter å la seg avhøre av norsk politi. I Dagsrevyen/Vestlandsrevyen samme kveld skal vi vinkle på Minton-rapporten, med kjemiske eksperter og lokale reaksjoner fra Gulen. I dagene som kommer skal vi følge opp med reaksjoner fra SFT og andre myndigheter. Vi skal selv ha hånd om hovedsakene, men leverer intervju med Økokrim til Magnus Stokka i Dagsnytt, slik at han kan forberede den saken. Vi er også i tett kontakt med Eivind Molde og Oddgeir Øystese som skal følge opp fjernsynssakene.

11.1.2 Brennpunkt

Trafigurahistorien er en Brennpunkthistorie. Vi bestemmer oss derfor for å publisere alle nettsakene på Brennpunkt sine sider. Fokus i disse sakene vil være identisk med radio og fjernsynssakene, men vil inneholde mer informasjon. I tillegg vil vi legge ut all dokumentasjon her. Det betyr e-poster, Minton-rapporten, obduksjonsrapporten, avhør av Claude Dauphin, FN sin rapport når den kommer, spørsmålene våre til Trafigura, og eventuelt skriftlige svar fra Trafigura og deres PR-folk og advokater.

Vi starter en prosess med å få noe av materialet oversatt fra fransk, og ikke minst diskutere med NRK sin advokat om det er noen hindringer i veien for publisering.

I samråd med Brennpunkt-redaktøren blir vi dessuten enige i å lage en egen sak til Brennpunkt den 22. september. Fokus her skal være på Odfjell og Trafigura.

11.2 Tilsvar Trafigura

Vi går gjennom skissene til hver av nyhetssakene vi har planlagt å lage. Hvilke spørsmål ønsker vi å stille, og hva må Trafigura ha tilsvar på? Vi lager en liste spørsmål direkte knyttet opp til de planlagte sakene. Deretter legger vi til en mengde andre forhold vi lurer på og spørsmål og påstander vi ønsker svar på. Vi utveksler spørsmålslistene med de andre journalistene, og kan dermed sjekke om det er noe vi har glemt.

Den 10. september sender vi alle sammen spørsmålene våre til Trafigura.

11.3 Opptak, skriving og redigering

Vi arbeider med å skrive nettartikler, intervjuer og redigere TV-saker. I tillegg researcher vi videre på Odfjell-historien. Vi viser dem e-postene, og lurer på hva de kan fortelle om Bow Prosper, Trafigura og kontakten mellom terminalen i Rotterdam og Vest Tank.

De bruker noe tid på å sjekke, men vi får avtale om intervju. Vi får gode opptak til Brennpunkt, men denne saken må nå ligge på vent til vi er ferdige med nyhetssakene.

12. Trafiguras mottrekk

Mandag 14. september mottar vi første svar fra Trafigura. Dette innleder noen heftige juridiske døgner.

16.1 Vil ikke svare

Svaret fra Trafigura kommer via deres norske advokat i Vogt & Wiig, men selve mailen er på engelsk og er trolig forfattet av deres britiske advokater/PR-folk. Trafigura sier de ikke vil svare på spørsmålene da selskapet er under etterforskning i Norge.

Vi sender svar tilbake og gjør dem oppmerksomme på tilsvarsrettighetene. Vi presiserer at vi også ønsker svar på forhold knyttet til Minton-rapporten. Vi gjør dem i tillegg skriftlig oppmerksom på at vi kommer til å publisere på NRKs nettsider den korrespondansen vi nå har gående, i tillegg til alle spørsmålene vi ikke får svar på.

16.2 En klar melding

Dagen etter kommer en ny melding fra London, via Vogt & Wiig. Denne gangen er overskriften "Private and confidential" i røde blokkbokstaver. Trafigura understreker nå at de ser svært alvorlig på at vi har tenkt å publisere dette. Spesielt fremhever de den hemmelige Minton-rapporten. De sier dette er deres eiendom. For å riktig understreke poenget, legger de ved en fersk rettslig kjennelse fra Storbritannia.

16.3 Kjennelse + kjennelse = superinjuction

Den 11. september, fikk Trafigura en rettslig kjennelse mot The Guardian som sier at avisen ikke kan omtale eller publisere Minton-rapporten. Begrunnelsen er at rapporten er Trafiguras eiendom, og det er uvisst hvordan den er kommet The Guardian i hende. Det kan være et resultat av tyveri/kriminell virksomhet.

I tillegg til denne kjennelsen om å ikke referere/publisere, har de fått enda en kjennelse på toppen, som sier at The Guardian ikke kan omtale at det foreligger en kjennelse mot dem. Dette kalles en superinjuction. Det innebærer at The Guardian ikke kan omtale Minton-rapporten, referere til den, lenke til den eller på noen måte gi uttrykk for at den eksisterer. Det betyr at de heller ikke har kunnet varsle oss om hva som har skjedd.

Vi hadde med andre ord ikke kjent til dette, hadde det ikke vært for at Trafigura var så vennlig å sende oss en kopi.

12.3.1 Hva gjør vi?

Vi bestemmer oss for å publisere både e-posten fra Vogt & Wiig og vedlegget med kjennelsen på nettsidene våre. I tillegg vil vi lage nyhetssak på selve Minton-rapporten. Denne avgjørelsen tar vi i samråd med redaktører og NRK sin advokat.

Minton-rapporten bekrefter at Trafigura i tre år har visst at avfallet de sendte til Elfenbenskysten og Norge, var giftig og i verste fall kunne være dødelig. Dette har de valgt å holde hemmelig, og i stedet har de hevdet at avfallet var ufarlig. Vi mener dette har offentlighetens interesse.

Trafigura kan heller ikke dokumentere at det har skjedd noe kriminelt i forhold til hvordan denne rapporten har kommet oss i hende. I kjennelsen står det bare ”kan være resultat av kriminell handling”. Vi gjør Trafigura oppmerksom på vår avgjørelse gjennom Vogt & Wiig.

De norske advokatene til Trafigura tar nå kontakt på telefon. De mener det er uriktig å omtale rapporten, og reagerer sterkt på at vi i tillegg kommer til å publisere mailen og kjennelsen. De understreker at mailen hadde overskrift ”private and confidential”. Vi gjentar det vi har sagt før, at i Norge kan du ikke binde noen ensidig til en avtale. Hvis de vil sende oss noe hemmelig, må de avtale med oss på forhånd, og vi må gå med på at det skal være slik. Vi viser dessuten til at vi allerede skriftlig har varslet dem om at all korrespondanse blir publisert.

Trafigura, via Vogt & Wiig, mener vi er vanskelige. Vi svarer at vi synes det er Trafigura som er vanskelige. I løpet av to og et halvt år har de ennå ikke svart på et eneste spørsmål fra NRK. Vi sier at det er dette som er årsak til at vi publiserer alle spørsmål vi ønsker svar på, og alle de skriftlige avslagene vi får fra dem.

12.3.2 Hva gjør de andre

I Storbritannia er kjennelsen imidlertid virkningsfull. The Guardian er forhindret fra å publisere noe om Minton-rapporten. Dersom BBC prøver å publisere noe vil det samme skje med dem. Det gjelder alle britiske medier. BBC og The Guardian kan imidlertid omtale det andre materialet vi har samlet inn. Det er kun Minton-rapporten de er forhindret fra å omtale.

I Nederland bestemmer de Volkskrant seg for å omtale rapporten journalistisk, men de vil ikke legge den ut på nettsidene sine.

16.4 Mot forlik

Etter at vi alle sendte spørsmålene til Trafigura begynner det å gå et rykte. Trafigura har innledet forhandlinger om forlik med de over 30 000 ofrene fra Elfenbenskysten. I tre år har de nektet ansvar, men nå har de satt seg ned for å finne en løsning. Den 16. september kommer Trafiguras mottrekk. De vet vi alle planlegger å publisere dagen etter, og at dette vil bli massiv negativ publisitet. De prøver å overta historien, og tipser the Independent i Storbritannia om at det går mot forlik, og at dette er noe Trafigura gjør av sin gode vilje. The Guardian blir redd at andre medier skal overta historien og publiserer saken om e-postene. Da må også vi fremskynde.

13. Publisering

Vi får beskjed like før klokken 20 denne kvelden om hva som har skjedd i Storbritannia. Vi ser at Bergens Tidende har plukket opp The Guardians artikkel, og siterer dem i en nettsak. Vi skjønner vi må publisere med en gang.

13.1 Den første kvelden

Vi har allerede i all hovedsak redigert ferdig en lengre bakgrunnssak for Dagsrevyen. Hovedsaken som skulle spisse historien med intervjuer er ikke ferdig, og skulle lages samme dag som sending. Den skulle blant annet inneholdt intervjuer med politi og folk i Sløvåg. Flere nettsaker er i all hovedsak ferdig, og vi har lagt dokumentasjonen klar for publisering på nett. Vi kontakter redaktører og vaksjefer og forteller hva som har skjedd. Vi blir enige om at vi må publisere det vi har, så fort som mulig.

Bakgrunnssaken blir redigert litt om slik at den kan stå på egne ben, og sendes i Dagsrevyen 21. Ikke en optimal løsning, men det eneste alternativet med en time til rådighet. Nettsakene blir gjort ferdig og vi publiserer en hovedsak og en bakgrunnssak. I tillegg legger vi ut den interne e-post-korrespondansen i sin helhet. Vi starter deretter arbeidet med en spisset oppfølgings sak til Kveldsnytt.

Den inneholder Vest Tank sine reaksjoner på e-postene. I tillegg lager vi nettsak på denne. Alt i alt fikk vi ut det vi ville, men litt surt at vi ikke fikk laget ferdig den spissede nyhets saken.

Til Dagsnytt neste morgen blir det laget klar en sak med Økokrim, som forteller at Trafigura ikke har latt seg avhøre av norsk politi.

13.2 Hele bildet

Dagen starter med Økokrim historien, både på Dagsnytt og nett. Saken har spinn-off-historier i aktualitetssendinger og nyhetssendinger hele dagen. Til Dagsrevyen/Vestlandsrevyen forbereder vi en større pakke, der vi skal slippe Minton-rapporten.

Vi lager historien på selve rapporten, og får en kjemiker til å vurdere innholdet i den. Han forteller at dersom dette faktisk stemmer, så var det brannen i Sløvåg som berget liv. Dersom giftstoffene hadde sluppet uten å ha brent, kunne dette ført til dødsfall i hele området.

Eivind Molde i Oslo følger opp med SFT, som sier at dette er svært alvorlig. Oddgeir Øystese lager sak med reaksjoner fra Sløvåg, og kommer i tillegg direkte inn både i Vestlandsrevyen og Dagsrevyen.

På nett publiserer vi artikler om Minton-rapporten, og om ledelsen i Trafigura. Vi legger ut rapporten i sin helhet, kjennelsen mot The Guardian, FN sin rapport om episoden på Elfenbenskysten (Lagt frem 15. september. De har vurdert menneskerettighetsaspektet og ikke skyldspørsmål. De anbefaler at Trafigura skal bidra til opprydning og helsearbeid i området) og Trafiguras kommentarer til FN-rapporten.

13.3 Dagene som kommer

Dagen etter følges saken opp på nett. Norge har fremdeles ikke fått på plass et egnet regelverk for å kontrollere avfall og last på tankskip til landet.

Til nyhetene lages en historie om hvordan folk i Sløvåg frykter Trafigura. Selskapet eier 48 % av Alexela, som nå skal drive oljeterminal i Sløvåg. Saken lever videre i lokal-pressen.

13.3.1 Forlik

19. september kommer pressemeldingen fra Trafigura og advokatfirmaet Leigh Day & Co, som bekrefter at det er inngått forlik i massesøksmålet. Trafigura skal betale vel 300 millioner kroner til saksøkerne. Det blir imidlertid understreket at dette ikke innebærer at de påtar seg ansvar for det som skjedde, eller at det betyr at avfallet var farlig. Utover pressemeldingen vil ingen av partene kommentere saken. Forliket blir meldt i Lørdagsrevyen, og vi skriver senere en nettsak på dette.

13.3.2 Odfjell

Vi legger nå vekt på Odfjell-historien til Brennpunkt. Vi redigerer opptak, og sjekker fakta. Odfjell forklarer at de ikke kjente til at lasten fra deres skip førte til sykdom i Tunisia. De har en god forklaring, for skipet losset via en rørledning 2,8 kilometer unna. De understreker imidlertid at de burde fått beskjed om dette. De liker ikke Trafiguras oppførsel i denne saken, og spesielt i forhold til at de har brukt skipet til å frakte noe annet enn det som var avtalt.

Kontrakten med Trafigura var at skipet skulle frakte et bensinprodukt. Coker gasoline er kjent for å kunne ødelegge tankene på skip og er i bransjen ikke synonymt med bensin. Det er fullstendig uakseptabelt å laste noe annet på et skip enn det som er kontraktet. Dette både i forhold til sikkerhet for mannskap og skip, og hensynet til miljøet. Odfjell vil ta dette opp med Trafigura.

Odfjell er et av verdens største kjemikalietankrederi, og de er også en av de største aktørene på terminalmarkedet. Odfjell er en aktør Trafigura kanskje lytter til.

Odfjell kan imidlertid ikke bekrefte at det var deres mann som formidlet kontakt mellom Trafigura og Vest Tank. Ledelsen i Odfjell kjente ikke til dette forholdet før vi kontaktet dem, men de prøver nå å sjekke opp hva som har skjedd. I følge dem ønsker ikke den ansatte i Rotterdam å snakke om dette, men de kan bekrefte at han på et tidspunkt har hatt kontakt med daglig leder på Vest Tank, Jostein Berland. Odfjell har også funnet ut at medarbeideren er avhørt av norsk politi i denne saken, men at han ikke vil reise til Norge å avgi vitneforklaring.

Vi ringer Jostein Berland i Vest Tank. Han bekrefter at han kjenner mannen på terminalen i Rotterdam, og at han har besøkt terminalen for å lære om virksomheten. Vi velger å si at Odfjell sin mann trolig formidlet kontakt mellom Vest Tank og Trafigura.

Vi sender historien 22. september, med nettsaker i tillegg.

13.4. Hva publiserer de andre

Både i Storbritannia og Nederland legger de vekt på e-postene i første omgang. I tillegg ser de nærmere på FN sin rapport. Nederland skriver også om Minton-rapporten. Alle legger vekt på at vi har samarbeidet, og The Guardian skriver en egen artikkel om hvordan dette har foregått. Det er en liten "strafferunde" for dem, siden de fikk panikk og publiserte før avtalt tid.

I tillegg blir Vest Tank-historien omtalt i begge land, og også det faktum at Trafigura ikke lar seg avhøre av norsk politi.

14. Et spørsmål om ytringsfrihet

Saken skal nå utvikle seg til å dreie seg om ytringsfrihet og britisk injurielovgivning. Trafiguras forsøk på å stanse pressen slår tilbake på dem selv. De skal få mer publisitet enn de noen gang hadde fryktet.

14.1 Trafigura om NRK

Den 28. september sender Trafigura ut en pressemelding der de kritiserer NRK sin dekning av denne historien. Vi svarer med å publisere hele pressemeldingen på våre nettsider, og svare på kritikken punkt for punkt.

14.2 Trafigura og The Guardian

I Storbritannia er Minton-rapporten en hemmelighet, men i kjølvannet av historien om e-postene er det kommet et medlem av parlamentet for øre at rapporten finnes, og at britiske medier ikke får omtale den. Politikereren har meldt inn et spørsmål om dette til ministeren. The Guardian har fått kjennskap til at spørsmålet er levert inn, men på grunn av kjennelsen kan de ikke omtale det. The Guardian spør derfor Trafigura, ved deres injurieadvokater i Carter-Ruck, om det virkelig stemmer at denne kjennelsen også forhindrer dem fra å omtale spørsmålet i Parlamentet. Carter-Ruck svarer at det stemmer. Kjennelsen gjelder også dette spørsmålet.

14.2.1 En genistrek

Den 12. oktober kan The Guardian derfor publisere forsiden, med overskriften "Kneblet". I artikkelen forteller avisen at pressen for første gang siden 1688 er forhindret fra å referere fritt fra en debatt i det britiske parlamentet. De skriver at de ikke kan referere innholdet i et spørsmål, ikke fortelle hvem som har levert det inn og ikke referere fra debatten av årsaker de ikke kan fortelle.

Artikkelen starter et opprør, både politisk og på grasrotplan. Det lekker fort ut at dette dreier seg om Trafigura, og Minton-rapporten. Den type kjennelse The Guardian har fått mot seg i denne saken er svært vanlig i Storbritannia, og det blir derfor også fort kjent at det er dette som er årsaken til at The Guardian ikke kan omtale saken. Historien om at britisk presse er forhindret fra å referere fra Parlamentet sprer seg.

14.2.2 Twitter

I løpet av kvelden sprer historien seg på Twitter. Antall mennesker som deltar i debatten øker fra minutt til minutt. Dagen etter fortsetter historien å spre seg. Den 13. oktober er #trafigura det mest twitrede ordet i verden. Og de som twitrer prøver også å finne ut hvem Trafigura er og hva denne saken egentlig handler om. Folk over hele verden som egentlig ikke har brydd seg om Trafigura kjenner nå til Elfenbenskysten, e-poster, avfall og mange jakter på den hemmelige Minton-rapporten.

14.3 NRKs rolle

Vi vet at vi må få ut at Minton-rapporten og kjennelsen mot The Guardian finnes på våre nett-sider. Vi må også gjøre tilgjengelig hva vi har skrevet om Minton-rapporten. Vi twitrer lenker, og det sprer seg. I tillegg oversetter vi hovedartikkelen vår om Minton-rapporten til engelsk, slik at den blir tilgjengelig. Vi gjør dette i samråd med NRK sin advokat, og vet at vi balanserer på en knivsegg i forhold til å bli utsatt for injurieturisme.

I tillegg er vi i kontakt med Wikileaks. Et nettsted der sensitive dokumenter kan publiseres uten at det er mulig å spore dem. De legger ut lenker til NRK, og omtaler at dette har vært tilgjengelig i Norge i flere uker.

14.4 Politisk debatt

I Storbritannia blir saken nå politisk. Flere folkevalgte representanter krever en debatt og en gjennomgang av bruken av slike kjennelser, og også injurielovgivningen i landet. Debatten dreier til om det er riktig at landet skal være et fristed for injuriesøksmål. Advokatselskapet Carter-Ruck og Trafigura er kjernen i diskusjonen, og selskapene får mye publisitet.

14.5 Opphever kjennelsen skritt for skritt

I løpet av ettermiddagen den 13. oktober sier Trafigura og Carter-Ruck at The Guardian skal få referere fra Parlamentet, men dette gir ikke saken ro. Trafigura og deres advokater er heftig omtalt på Twitter, i debattinnlegg i aviser, og impulsive demonstrasjoner utenfor hovedkvarteret deres. Den 16. oktober gir Trafigura opp, og hele kjennelsen blir hevet. The Guardian og andre britiske medier kan nå fritt omtale Minton-rapporten, eller Trafigurasskitne hemmelighet, som den også kalles. Men rapporten er ingen nyhet lengre. I løpet av uken har de som ønsket det kunnet lese den på NRK sine sider og på Wikileaks.

14.6 Pressedebatt

Saken har startet en debatt om pressefrihet i Storbritannia. NRK sin advokat, Jon Wessel-Aas, blir bedt om å skrive en artikkel for journalism.co.uk det britiske motstykket til journalisten.no. Utgangspunktet er kjennelser som stanser publisering, og hvordan man skal håndtere dette. Wessel-Aas representerte NRK i Nokas-saken, som NRK vant i Høyesterett.

I etter tid blir også vi intervjuet av dem, om hvordan vi har arbeidet og hva vi har publisert.

Vi tar også kontakt med Journalisten i Norge, og lurer på om ikke de bør omtale saken. Det gjør de.

Det gjør også Sven Egil Omdal i Stavanger Aftenblad og andre regionalaviser.

Vi blir dessuten invitert til å skrive en artikkel i The Guardian, om hvordan vi arbeidet med denne saken og hvilke valg vi gjorde i forhold til publisering. Den står på trykk 26. oktober.

15. Tidsbruk

Arbeidet med det vi her har publisert startet 26. august 2009. Vi jobber research og planlegging, opptak og redigering frem til publisering 16. september. Deretter arbeider vi med å følge opp saken, og vi avslutter med artikkelen i The Guardian 26. oktober 2009.

I tillegg kommer også tid i forkant på å bygge opp nettverket. Det har imidlertid skjedd over lang tid og parallelt med at vi har arbeidet med andre saker, og det er derfor ikke mulig å tidfeste.

16. Avsluttende om metode

I dette arbeidet har samarbeid vært den overordnede metoden. Det er en metode som vokste frem av vår erfaring med Trafigura.

Selskapet omsatte for 500 milliarder kroner i 2008. De har knyttet til seg Londons mest skarpskodde injurieadvokater, Carter-Ruck, og et helt team av informasjonsmedarbeidere i et av Londons største PR-byrå, Bell-Pottinger. De har økonomi til å stanse negativ omtale av selskapet, og betale seg ut av rettslige oppgjør. Resultatet er at ingen kan si at de har gjort noe ulovlig, trass i at 100 000 mennesker ble syke etter at deres avfall ble dumpet i Elfenbenskysten. Én upresis setning i en avis eller et TV-oppslag, blir umiddelbart fulgt opp av injuriepøksmål. Ethvert forsøk på å omtale selskapet utvikler seg til en massiv dialog med aggressive håndlangere. Det er vanskelig for journalister å få redaktørene til å stå oppreist når motstanden blir så sterk. Spesielt gjelder dette Storbritannia.

Som journalister kjente vi alle historien godt, og vi tenkte at det måtte være mulig å dokumentere at Trafigura hadde et ansvar. Det måtte være mulig å bevise at avfallet var giftig. Sammen kunne vi kanskje finne bevisene, og sammen kunne vi ha tyngde til å publisere dem.

Vi valgte derfor å dele all dokumentasjon. Alt vi fant gikk inn i en pool, der bare vi vet hvem som skaffet hva. Dette ble gjort for å beskytte kildene, men også for å beskytte oss selv. Trafigura kunne dermed ikke vite hvem av oss som fant Minton-rapporten, eller hvem som fant e-postene eller hvor de amerikanske papirene stammet fra. De hadde heller ingen mulighet til å spore opp kildene våre.

Det var imidlertid viktig for oss som journalister at vi visste bakgrunnen for all dokumentasjon. Vi har dermed vært i stand til selvstendig å vurdere kildene og opprinnelsen til materialet.

Som metode var dette vellykket. Trafigura måtte kjempe mot fire medier i tre land frem mot publisering. De hadde ikke mulighet til å kneble oss alle, for vi publiserte under ulike lover. Det resulterte i at Trafigura inngikk forlik med ofrene i Elfenbenskysten. Det var ikke kontakt mellom partene før vi sendte våre spørsmål til Trafigura den 10. september. Den 19. september inngikk de avtale om å betale i overkant av 300 millioner kroner til ofrene. De fikk imidlertid inn en klausul, som sa at dette ikke innebærer at de hadde noe ansvar for det som skjedde.

Samarbeidet var også vesentlig for å få hevet kjennelsen mot The Guardian. Avisen startet en debatt ved å skrive på forsiden at de ikke fikk referere fra Parlamentet. Dette startet et opprør, og via Twitter spredte ordet #trafigura seg. Det ble kjent at all informasjon var tilgjengelig på NRK sine sider og på Wikileaks. Dermed ble historien kjent, og kjennelsen hadde ingen funksjon. Det at andre land fritt kunne publisere styrket debatten om britisk injurielov og bruk av slike kjennelser.

For oss har det vært vesentlig å publisere materiale vi mente var nytt og viktig, både for folk i Sløvåg og folk i Elfenbenskysten. Vi gjorde imidlertid grundige vurderinger i samråd med

advokat. Vi visste at vi risikerte å bli utsatt for injurieturisme fra Trafigura. Vi bestemte oss likevel for å publisere alt. Vi visste at dokumentasjonen var ekte, og at den fortalte sannheten om hva Trafigura egentlig visste om coker gasolinen og avfallet sitt. Trafigura hadde heller ikke svart oss på spørsmål, eller bestridt det som står i dokumentene.

Beklageligvis er kildene i denne historien, i all hovedsak, skjulte kilder. Det er fordi de risikerer for mye ved å stå frem. Men de har alle samtykket til å få troverdigheten sin og materialet sjekket av journalister i fire medier i tre land. Ingen av oss har funnet grunn til å mistro det de har fortalt eller lagt frem for oss.

Bergen 15. januar, 2010

Kjersti Knudssøn

Synnøve Bakke